

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, професора
Н.В.Підбуцької на дисертацію Сью Болуня «Детермінанти атрибутивної
поведінки особистості», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 053 – Психологія**

Актуальність дисертаційної роботи, що розглядається, не підлягає сумніву, оскільки вона виконана в руслі сучасних теоретичних установок щодо пошуку та деталізації суб'єктних основ як психічного в цілому, так і його функціональних проявів у різних обставинах життєдіяльності індивіда.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та методики практичної психології «Науково-методичні основи практичної підготовки психологів» (номер держреєстрації 0113U003018) та кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології «Розвиток професійних якостей майбутніх фахівців соціономічної сфери» (номер держреєстрації 0121U100131), що входять до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 11 від 27 червня 2019 р.).

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у тому, що: вперше на основі структурно-функціонального та суб'єктно-особистісного підходів теоретично обґрунтована і розроблена концепція атрибутивної поведінки як поведінки, детермінованої суб'єктивним тлумаченням об'єктивних комунікативно-інтерактивних обставин; аргументовано доцільність її вивчення в інтерсуб'єктній парадигмі, де атрибутивні дії комунікантів є ментальним продовженням їхніх особистісних якостей; сформульовано положення про можливість опосередкованого

психодіагностичного вимірювання атрибутивної поведінки; показано, що атрибутивна поведінка є поведінкою в сфері міжособистісних взаємовідносин, яка забезпечує розв'язання комунікативно-інтерактивних задач при опорі на переживання власної суб'єктності (самоствалення, самооцінка), пов'язаної із соціальним інтелектом, проявами комунікативної толерантності та асертивності. Поглиблено розуміння поведінки як біхевіорального явища, детермінованого ментальною активністю індивіда, заснованої на різному співвідношенні об'єктивного та суб'єктивного (атрибутивного) у розумінні умови задачі. Обґрунтовано положення про колективний суб'єкт провідної діяльності як досвідну основу вирішення діалектичних протиріч у її здійсненні, рівень організації якого визначає рівень патернального розвитку поведінки кожного окремого суб'єкта. Набули подальшого розвитку теоретичні положення про соціальну, міжособистісну, педагогічну взаємодію як об'єктивну поведінкову основу формування та розвитку особистості.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що теоретичні та емпіричні результати з психології атрибутивної поведінки можуть увійти у зміст лекційних і практичних занять з вікової та педагогічної психології за темами «Психологія підліткового віку», «Психологія юнацького віку», «Спілкування як провідна діяльність підліткового віку», «Психологія педагогічної взаємодії». Теоретичні положення про особистість у комунікативно-інтерактивних взаємовідносинах можуть бути використані викладачами у лекціях та семінарах із загальної психології за темами «Психологія спілкування», «Психологія особистості», «Психологічна теорія свідомості».

Відзначаючи значення ментальної моделі поведінки у процесах комунікації та інтеракцій, дисертант розглядає системні підстави атрибутивної поведінки, вбачаючи у ній прояви деякого набору особистісних властивостей і якостей, які впливають на розуміння поведінки партнера і здійснення власної поведінки відповідно до цього розуміння.

Завдяки такому «бі-суб'єктному» розгляду комунікативно-інтерактивних процесів, де комунікант виступає одночасно і як Я-суб'єкт, і як Він-суб'єкт, біхевіоральний аспект взаємовідносин набуває відповідного смислового нюансування, пов'язаного з проблематикою руху суб'єктивної реальності при обмірковуванні та побудові ментальної поведінкової схеми на кожному етапі спілкування та/або взаємодії.

Свої теоретичні міркування та попередні висновки щодо детермінант атрибутивної поведінки дисертант звіряє з результатами пілотажного дослідження, проведеного на підлітковій та юнацькій вибірці, які продемонстрували факт користування різними особистісними ресурсами представниками цих вибірок.

Розглядаючи ментальну модель атрибутивної поведінки в плані її багатоаспектності, дисертант виділяє у всьому різноманітті психічних явищ саме ті, які найбільшою мірою позначаються на її функціональному оформленні, вказуючи на такі аспекти, як особистісність, соціальний інтелект, толерантність, самовідношення та асертивність, вважаючи їхне системне підпорядкування інтернальною детермінантою поведінки загалом та атрибутивної поведінки, зокрема.

Звертає на себе увагу те, що у своїх міркуваннях про атрибутивну поведінку дисертант розводить явища процесуального та результативного порядку, вказуючи на залежність ступеня категоричності інтернальних суджень від міри категоричності оцінок за недостатності особистісного ресурсу. Результативність атрибутивної поведінки, на думку автора, проявляє себе «в системі взаємовідносин індивіда, формуючи тим самим його комунікативні та інтерактивні особливості як єдність ставлення і вираження» (с. 59).

Розглядаючи атрибутивну поведінку особистості як феномен комунікативних взаємин, дисертант доходить висновку про «про атрибутивну поведінку як наслідок наскрізних атрибутивних дій у комунікативних ситуаціях в умовах різного співвідношення ставлення до

іншого комуніканта та його комунікативного вираження» (с. 61) з відповідним наголосом «на результатах власних інтерпретацій і припущень» (с. 65) залежних від «від модальності комунікативного завдання» (с. 74).

Грунтуючись на запропонованих ним критеріальних ознаках атрибутивної поведінки (особистісність, самоствалення, соціальний інтелект, толерантність та асертивність) (с. 81), і змодельовавши її за допомогою таких психодіагностичних методик, як тести Кеттелла, Гілфорда, В.В.Бойка, Століна-Пантілєєва, Саннікової-Подоляк у розрізі впливів колективного суб'єкта, дисертант наводить зведення про особистісну ресурсність досліджуваних дорослої вибірки, характеризуючи за їх допомогою атрибутивну поведінку у контексті її системних зв'язків з огляду на зв'язки майже незмінних параметрів особистого досвіду, взаємозв'язки компонентів системи самоствалення з вимірами соціального інтелекту, толерантності та асертивності, взаємозв'язки компонентів толерантного ставлення до подій та людей з вимірами соціального інтелекту та асертивності.

Завершуючи основну емпіричну частину дисертаційного дослідження факторною концептуалізацією атрибутивної поведінки з особливим підкресленням таких найбільш виражених факторів, як «Соціальна контактність», «Настороженість» та «Емоційна рафінованість», автор вказує на найбільш помітні форми атрибутивної поведінки – соціально контактну, недовірливу, емоційно рафіновану.

Підкреслюючи ідею присутності атрибутивної поведінки практично в будь-яких комунікативних взаєминах, у яких відбувається синтетичний розвиток особистісного ресурсу, пов'язаний із потоковим чи відстроченим рефлексуванням обставин комунікації, дисертант наводить зведення про результат тренінгового навчання з використанням суджень психодіагностичних методик, які використовувалися в роботі з досліджуваними вибірки, і приходить до висновку про те, що основною процесуальною детермінантою особистісного ресурсу як ментальної основи поведінки взагалі та атрибутивної поведінки особистості, зокрема, є

рефлексивне ставлення комуніканта до явищ, що становлять її ресурсну основу.

Грунтуючись на аналізі теоретичного та емпіричного аспектів проблеми детермінант атрибутивної поведінки особистості в порівнянні з основною метою дисертаційного дослідження – побудувати концептуальну модель атрибутивної поведінки особистості як ресурсного засобу розв’язання нею комунікативно-інтерактивних задач, ми погоджуємося з судженням ступінь суб’єктивної незрозумілості розв’язуваної комунікативно-інтерактивної задачі» (с. 22), яка визначається рівнем розвитку особистісного ресурсу.

Оцінюючи дисертаційну роботу, що розглядається, позитивно і вбачаючи в ній істотний внесок в атрибутивну і поведінкову проблематику, ми маємо висловити деякі зауваження і побажання:

1. Зазначені автори, роботи яких склали теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження, не повною мірою представлені в теоретичному розділі при побудові теоретичної моделі атрибутивної поведінки особистості щодо створення її методологічної основи.

2. Було б доцільним пілотажне дослідження включити до загальної схеми емпіричного дослідження, теоретично обґрунтувавши його значення для наступних теоретичних викладок при формулюванні загального висновку про детермінанти атрибутивної поведінки особистості.

3. Міркування про природу атрибутивної поведінки при всій своїй переконливості потребують, однак, конкретних посилань на дослідників проблем атрибуції.

4. Поведінкова проблематика у дисертації відтворена у вигляді звернення до хрестоматійних положень без відповідного аналізу публікацій у психологічній періодиці.

5. Ідея системності атрибутивної поведінки у роботі була б більш доказовою, якби її розглядати не як окремо взяте біхевіоральне явище, а

явище, дане в контексті інших функціональних систем, що забезпечують саморегулятивні процеси у життєдіяльності особистості.

б. Розгляд атрибутивної поведінки в контексті розв'язання комунікативно-інтерактивної задачі було б більш представницьким, якби до тексту роботи були включені авторські положення стосовно не лише її загальної структури, порівнянної зі структурою задачі взагалі, а й їхньої конкретизації у спілкуванні та взаємодії.

Висловлені зауваження не зменшують теоретичної та практичної значущості дисертаційного дослідження Сью Болуня в плані його завершеності та доказовості.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Детермінанти атрибутивної поведінки особистості» виконана на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає вимогам пунктів 6.7,8,9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Сью Болунь – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний опонент:
професор кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
імені академіка І.А. Зязюна
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
доктор психологічних наук, професор

іна ПІДБУЦЬКА

Підпис проф. Ніни Підбуцької засвідчую.

Вчений секретар НТУ «ХПІ» Юрій ЗАЙЦЕВ

